

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, професора
Князєвої Олени Альбертівни
на дисертаційну роботу Захаржевської Аліни Анатоліївни
„Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств”
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук по
спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Суспільно-політичні і соціально-економічні перетворення, які відбулися в Україні за останнє десятиріччя, істотно вплинули на умови діяльності вітчизняних телекомунікаційних підприємств. Опинившись у нових кризових умовах, вони зіткнулися з новими проблемами, однією із яких є необхідність організації ефективного механізму розвитку управління ризиками в умовах цифрової трансформації й стратегічних несподіванок. Військові дії, що тривають, окрім низки суто військово-політичних, суспільних та загальноекономічних, оголили ще і проблему суттєвої нестачі наукових та практичних доробок щодо принципів та методів управління ризиками в умовах військового часу так у післявоєнний період.

Актуальність проблеми розвитку управління ризиками для телекомунікаційних підприємств зумовлена двома основними чинниками. Першою із них є процес трансформації української економіки, спрямований на її перехід до нових принципів функціонування, для яких характерні посткризові явища. Одним із чинників, що зумовило цей процес, є введення жорсткого локдауну, спровокованого пандемією COVID-19, а потім запровадження воєнного стану, як реакції на повномасштабне вторгнення Російської Федерації.

Другим чинником є загострення конкуренції на ринку між вітчизняними і закордонними підприємствами, в умовах якої підприємство не може вижити і ефективно функціонувати без ефективного механізму розвитку управління ризиками із врахування темпів прискорення змін, що відбуваються у світі. Оскільки Україна обрала шлях на інтеграцію в європейські і світові структури, то ці зміни неминуче впливатимуть і на нашу країну. Означені зміни, з одного боку, надають додаткові можливості українським телекомунікаційним підприємствам у вигляді доступу до інформації, технологій, ресурсів. З іншого боку, лише ті підприємства зможуть одержати вигоду від стратегічних перетворень, які не живуть старими принципами, а готові постійно змінюватися, щоб відповідати новим реаліям сучасності та умовам функціонування.

Розв'язання існуючої проблеми можливе шляхом використання нового підходу до розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних умовах. Оскільки більшість теоретико-методологічних та методичних питань цієї проблеми потребують наукового осмислення й

теоретичного обґрунтування їх вирішення, це і зумовлює наукову та практичну актуальність теми рецензованої дисертаційної роботи.

2. Зв'язок теми з державними чи галузевими науковими програмами та пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки

Наукова важливість теми підтверджується зв'язком дисертаційного дослідження з тематикою наукових розвідок Державного університету телекомунікацій за темами: «Методичні підходи щодо формування та реалізації сталого розвитку галузі зв'язку, інформації та інформатизації» (№0114U002053, 2014-2019 рр.) – в межах якої, запропоновано напрями активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в реаліях сьогодення; «Методологічні засади побудови процесно-орієнтовного підприємства телекомунікацій» (№0114U001500, 2014-2019 рр.) – в межах якої, умотивовано особливості, завдання й механізм управління ризиками телекомунікаційних підприємств й наукові підходи щодо діагностики його результативності; «Інноваційні засади розвитку телекомунікаційних підприємств» (№ 0120U100021, 2020-2024 рр.) – в межах якої обґрунтовано стратегічний портфель розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані Захаржевською Аліною Анатоліївною, мають належний ступінь достовірності та наукової обґрунтованості, що підкріплюється узагальненням і аналізом теоретико-практичного досвіду з питань розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, а також великим масивом статистичних матеріалів і інформаційних джерел. Авторкою дисертації чітко визначені і логічно сформовані мета та завдання наукового дослідження, що відзначається послідовністю та виваженістю викладеного матеріалу у розділах.

Структура дисертаційного дослідження відтворює основні наукові положення дисертантки, висновки є переконувачими, як з наукової так із практичної точки зору. Сформульовані елементи наукової новизни відтворюють високий рівень теоретичного та консеквентного розроблення здобувачкою основних аспектів наукового дослідження.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження є наукові праці провідних вітчизняних і іноземних вчених, що займалися проблематикою розвитку управління ризиками, визначенням їх й значенням у відповідності реальним потребам для діяльності телекомунікаційних підприємств.

Дисертанткою, із застосуванням теоретичних підходів до дослідження економічних процесів, в історично-логічній систематичності опрацьовано питання, щодо визначення сутності дефініцій: „ризик”, „управління ризиками”, „розвиток управління ризиками”, здійснено їх узагальнення й формалізація для виявлення особливостей формування механізму розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств;

використанням системно-функціонального підходів до визначення й уточнення завдань, принципів розвитку управління ризиками; уживанням економіко-математичних методів до виявлення тенденцій розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств; оцінки ефективності управління ризиками телекомунікаційних підприємств; розкриття організаційно-управлінських засад удосконалення процесів розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

На цьому поглибленому фундаменті авторкою досліджено пріоритетні напрями активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств та запропоновано пул стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах. Крім того, опрацьовано наукові підходи до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах.

Варто також відзначити використання у даній роботі значної за обсягом сукупності методів дослідження, а саме: абстрактно-логічного, графічного, синтезу систем, системно-структурного та компаративного аналізу, економіко-математичного моделювання, інтегральної та експертної оцінки, систематизації, групування та економіко-статистичні методи.

Достовірність одержаних результатів дослідження, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертаційній роботі Захаржевської А.А. є достатньою. Наукова проблема, досліджена дисертанткою, ґрунтується на аналізі законодавчих і нормативно-правових актів з питань розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, статистичних і аналітичних матеріалів міністерств та відомств України, Державної служби статистики України, статистичної та фінансової звітності телекомунікаційних підприємств, наукових розробках, монографіях та публікаціях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Достовірність наукових висновків і рекомендацій підтверджена їх практичним впровадженням у діяльність телекомунікаційних підприємств, а також публікацією матеріалів дослідження у фахових наукових виданнях, виступах на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Висновки і пропозиції, які наведені у дисертаційному дослідженні, повністю відповідають поставленій меті та завданням, розкривають суть даної роботи, яка має потрібну апробацію.

4. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Положення наукової новизни, сформульовані та умотивовані в дисертаційній роботі Захаржевської А.А. розкриваються оригінальністю наукових підходів до вирішення поставлених в процесі дослідження задач, що дає підстави засвідчити особистий внесок автора у вирішення важливого наукового завдання стосовно розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств та розширення практики їх використання у телекомунікаційній сфері. До найбільш вагомих наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються новизною, науковою та практичною значущістю, варто віднести наступні положення:

Вагомим здобутком авторки є розвинутий методичний інструментарій побудови й конкретизації ієрархічної мультимодульної карти ризиків з використанням інтерв'ю, анкетування, формалізованих і неформалізованих опитувальників, спеціально зібраної інформації, досліджень тенденцій галузі, економічного моніторингу звітів підприємства тощо, що дозволяє наочно продемонструвати місце, роль і значення конкретного ризику, сприяє якісній ідентифікації й систематизації ризиків підприємства за пріоритетами, вагомістю, інтенсивністю, виявленню критичних чи катастрофічних ризиків, визначенню контурів управлінського впливу та ресурсних можливостей, окресленню часових горизонтів і пріоритетів, розробці альтернативних сценаріїв, прогнозів та плану заходів і моделюванню. Це, у підсумку, надає змогу організувати відповідну команду, генерувати стратегічні конкурентні переваги й забезпечувати економічну сталість функціонування телекомунікаційних підприємств до агресивних впливів зовнішнього оточення.

Слід відзначити обґрунтований авторкою концепт побудови механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, принциповою відмінністю якого є врахування особливостей їх функціонування у системному зрізі, що забезпечує цілісність механізму як системи з визначеною структурою (цілі, ресурси, засоби, процеси, способи), процесному зрізі (гарантує безперервність застосування адаптаційних заходів підприємства) й ситуаційному зрізі (сприяє постійному моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища з метою виявлення закономірностей і визначення характеру поведінки підприємства у відповідній ситуації) із включенням управлінської, функціональної, процесної, контрольної субсистем й відповідних технологічних, економічно-фінансових, організаційних, інформаційних, нормативно-регламентних інструментів, важелів та методів управління ризиками.

Заслужують на увагу удосконалені наукові підходи до формування антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, що ґрунтуються на слабких та латентних сигналах щодо потенційних деформацій внутрішнього та коливань зовнішнього середовища і охоплюють усі бізнес-комбінації підприємства для виявлення загроз, ризиків та ресурсних можливостей у будь-який часовий період, а також враховують альтернативні сценарії розвитку ризикових процесів задля забезпечення максимальної готовності підприємства до кожного зі сценаріїв.

Цікавими у науковому контексті вважаю методичні підходи до діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, які на відміну від існуючих, обґрунтовують організаційний контур й релевантність її здійснення із використанням ключових макро-, мезо- і мікро чинників, які впливають на розвиток управління ризиками на основі чотирьох елементної системи показників та розрахунків таксономічних індикаторів й критеріальної оцінки рівня розвитку з відповідними оціночними індексами, що дає змогу окреслити динаміку змін досліджуваних наборів показників, побудувати ієрархічну мультимодульну карту ризиків та

визначити ефективність розвитку управління ризиками телекомунікаційного підприємства.

Практичний інтерес представляє запропонований авторкою науково-організаційний підхід до формування пулу стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, базисом яких є: гармонізація поєднання прибутку і величини ризику; максимізація позитивних ефектів; оптимізація волатильності та ймовірності позитивного результату. Це дозволило розробити кватровекторну модель розвитку управління ризиками на телекомунікаційних підприємствах та модель взаємозв'язку „стратегічні наміри-ризиків” на принципах відновлення: ЗВ „Build Back Better” і ЗР „Priority of Private Providers”, з уточненням особливостей розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств на даний момент, а саме: ризиків, пов'язаних з воєнним та післявоєнним відновленням, ризиків реструктуризації, модернізації та розвитку, інвестиційні ризиків, комплаєнс-ризиків, ІТ – ризиків.

Заслужують на підтримку уточнені здобувачкою наукові положення до формування унікальної траєкторії розвитку управління ризиками для кожного телекомунікаційного підприємства, які, на відміну від існуючих, враховують специфіку його організаційного дизайну, обсяги діяльності, рівень диджиталізації, вплив ризикоформуєчих чинників, конкретизують площини витоків загроз та ризиків, що забезпечить обґрунтованість, об'єктивність і своєчасність прийняття адекватних управлінських заходів, сприятиме пошуку стратегічних альтернатив та імплементації превентивних управлінських рішень щодо мінімізації чи уникнення ризиків.

Оригінальними є методичні підходи до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах на основі поєднання та ієрархічного структурування контрольної-дозвільної комплаєнс-функції та запровадження проактивних методів управління, що притаманні управлінню ризиками на підґрунті антиципації та його інтеграції в загальне управління телекомунікаційного підприємства з врахуванням організаційної структури, поведінки, культури й бізнес-контексту, що є динамічним та ітеративним процесом.

Актуальним є запропонована авторкою система принципів активізації розвитку управління ризиками з урахуванням специфіки телекомунікаційних підприємств, яка включає загально-управлінські, загальні принципи ризик-менеджменту та специфічні для телекомунікаційних підприємств принципи, що дало змогу побудувати трикутник напрямів активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, які взаємопов'язані між собою та охоплюють стадії процесу управління ризиками, використання яких сприятиме пошуку драйверів та своєчасному коректуванню напрямів активізації розвитку управління ризиками.

5. Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом

Дисертаційна робота виконана згідно вимогам МОН України, за своєю структурою логічно побудована та відповідає змісту. Складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний

обсяг дисертації становить обсяг дисертації становить 266 сторінок комп'ютерного друкованого тексту. Робота містить 20 таблиць, 42 рисунки, 70 математичних формул, 21 додаток. Список використаних джерел складається зі 204 найменувань.

6. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати наукових досліджень, виконаних Захаржевською А.А. і покладених в основу дисертаційної роботи, апробовані та схвалені на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах. Провідні наукові ідеї, постулати та здобутки дисертації, запропоновані висновки і пропозиції, належать особисто авторці. За результатами та висновками дисертаційного дослідження авторкою опубліковано 23 наукових праць, з яких 2 статті – у міжнародних наукометричних виданнях Scopus, 10 статей – у міжнародних наукометричних виданнях, та 11 тез наукових доповідей.

7. Наукове значення дисертаційної роботи

Теоретична та практична значимість дисертаційного дослідження полягає у обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій, які в сукупності розв'язують важливу наукове завдання щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних умовах.

8. Значимість дослідження для науки і практики, впровадження наукових результатів, напрями їх подальшого використання

Обґрунтовані в дисертації Захаржевської А.А. теоретико-методологічні аспекти, методичне забезпечення та науково-практичні підходи мають відповідний рівень і в цілому формують достатнє наукове підґрунтя даної наукової роботи. Практична цінність результатів дослідження визначається у розробленні авторкою положень, пропозицій і рекомендацій, що створюють теоретико-методичну основу для розвитку управління ризиками. Отримані наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне використання в діяльності ТОВ „Воля-кабель” (довідка № 4-72/38 від 16 червня 2022 р.); ТОВ „Лайфселл” (довідка № 314-4/871 від 15 грудня 2021 р.); Інтернет Асоціації України (довідка № 136 від 7 грудня 2021 р.); ПАТ „Укртелеком” (довідка № № 642-12/7973 від 17 листопада 2021 р.); ТОВ „Інтелектуальні комунікації” (довідка № 546 від 22 вересня 2022 р.) та в навчальному процесі Інституту менеджменту та підприємництва Державного університету телекомунікацій при написанні кваліфікаційних наукових (курсівих, бакалаврських, магістерських) робіт, а також при викладанні таких навчальних дисциплін: „Управління ризиками”, „Антикризовий менеджмент”, „Стратегічний менеджмент”, „Сучасний ринок ТК” (довідка за № 35/962 від 1.11.2022 р.).

9. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Автореферат є ідентичним основним положенням дисертаційної роботи, його зміст узагальнює та відображає основні положення, які викладені в дисертації.

10. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи змістовність представленої до захисту дисертаційної роботи, поглиблене дослідження наукової проблеми, разом з тим, необхідно звернути увагу за окремими положеннями, які мають дискусійні моменти та потребують додаткової аргументації, зокрема:

1. Авторка умотивовано підкреслює роль і важливість формування пулу стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, але водночас недостатньо уваги приділяє перспективам використання нових методів, інструментів та технологій управління ризиками, особливо щодо залучення довгострокових фінансових ресурсів, які б сприяли освоєнню ресурсозберігаючих технологій і технічних засобів, раціональних та оптимальних схем і методів їх використання.

2. Підтверджуючи правомірність викладення в дисертаційному дослідженні в якості наукової новизни положення: «дістали подальшого розвитку наукові положення до формування унікальної траєкторії розвитку управління ризиками для кожного телекомунікаційного підприємства», варто зауважити, що доречно було б більш ґрунтовно й детальніше презентувати заходи щодо впровадження бажаних унікальних траєкторій розвитку управління ризиками в діяльність телекомунікаційних підприємств.

3. Додаткової аргументації потребує твердження авторки щодо визначених ключових чинників впливу на розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств саме концептів: „фінансово-економічні чинники”, „чинники цифровізації”, „еколого-енергетичні чинники” й „чинники інтелектуалізації діяльності”. Така позиція є, певною мірою, дискусійною.

4. На нашу думку доцільно було б розглянути відмінності механізму розвитку управління ризиками для різних за розміром та рівнем ризикозахищеності телекомунікаційних підприємств, що наочно проілюструвало би особливості їх застосування та впливу.

5. В роботі варто було акцентувати більше уваги на організаційних аспектах сучасної практики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях.

6. В межах даного дослідження доречно було би з'ясувати зміни обсягів і структури доходів досліджуваних телекомунікаційних підприємств, які можуть відбуватися за рахунок впровадження різних типів проактивних методів управління ризиками та стратегій ризикозахищеності.

7. При тому, що авторка має своє власне, достатньо переконливе й умотивоване бачення економічної природи та змісту поняття „розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств”, варто було б чіткіше

визначити його функції, через які розкривається категорія та складові, оскільки це дало б змогу більш конкретизувати та ретельніше деталізувати й розмежувати вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на його ефективність та рівень економічної стійкості.

Проте, зазначені зауваження не мають принципового значення та не порушують загальну позитивну оцінку дисертації Захаржевської А.А., їх слід розглядати у контексті проведення автором подальших наукових розробок.

11. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Захаржевської Аліни Анатоліївни на тему: «Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств» є цілісною, самостійною, завершеною, кваліфікованою науковою працею, в якій забезпечується розв'язання важливого наукового завдання, пов'язаного з удосконаленням управління стратегічними змінами телекомунікаційних підприємств в сучасних умовах.

Вивчення змісту дисертаційної роботи Захаржевської Аліни Анатоліївни дозволяє зробити наступний висновок: дисертаційна робота на тему «Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств» є самостійним, повністю завершеним науковим дослідженням, яке визначається суттєвою науковою новизною і практичною цінністю. Тема дисертаційного дослідження є актуальною, а її зміст відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Дисертанткою отримані нові науково обґрунтовані важливі теоретичні та практичні результати, які у сукупності розв'язують важливе наукове завдання щодо поглиблення теоретико-методологічних засад та обґрунтування науково-організаційних рекомендацій розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

За рівнем наукової новизни та практичної цінності, ступенем апробації і відображення основних здобутків в наукових публікаціях, дисертаційна робота «Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств» Захаржевської Аліни Анатоліївни відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567 із змінами, зі змінами і доповненнями, внесеними Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р., а її автор – Захаржевська Аліна Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки та цифрового бізнесу,
Державного університету інтелектуальних
технологій і зв'язку

Міністерства освіти і науки України, м. Одеса

О.А. Князева